

KAJ, KAKO IN MOGOČE ŠE ZAKAJ SO TAKO PISALI O IZSELJEVANJU IN IZSELJENCIH IZ BENEŠKE SLOVENIJE V ČASNIKU *MATAJUR* V LETIH 1951–1960

Jernej Mlekuž

COBISS 1.02

1. UVODNI NASTAVKI IN NAPOTKI

S člankom želim pokazati, kakšne pomene je skupina ljudi, zbrana okoli dolgo let edinega časnika Beneških Slovencev *Matajurja*, pripisovala izseljevanju – pojavu »številka ena« v desetletjih po drugi svetovni vojni v Beneški Sloveniji. Z drugimi, bolj preciznimi besedami, poskušal bom skicirati odnos(e) (s)poročil do stvarnosti oziroma do nekega pojava, fenomena, v mojem primeru do izseljevanja.¹ Pri vsebinski orientiranosti tega članka gre torej prej za interpretativno znanost v iskanju pomenov kot pa za eksperimentalno znanost v iskanju zakonov, kot je temu rekel antropolog Geertz (1973).

Besedilo temelji na predpostavki, da ni nepolitičnega, neideološkega in nepristranskega zbiranja ter poročanja novic. Medijske novice niso preslikava stvarnosti, ampak so sporočila o njenih različnih podobah, ali z besedami Lippmana: »(...) poročilo o določenem pogledu, ki se je vsililo« (citir. po Košir 1988: 11). Ta 'pogled' oziroma 'interpretacija' stvarnosti, kot poudarja Koširjeva (1988: 11), pa je »kriva«, da smo o posameznem pojavu ali dogodku poročali oziroma nismo in da smo o tem pojavu ali dogodku poročali to, kar smo, in tako, kot smo.

Habermas (1975: 209) v jeziku simboličnega interakcionizma o interpretaciji stvarnosti pravi naslednje: »Naj bo določen jezikovni izraz še tako vezan na določeno situacijo in naj še tako zmore prikazati tisto, kar je zanj specifično, med njim in tistim, kar je intendirano na osnovi individualnih življenjskih odnosov, vedno ostane kak prepad, prepad, ki ga mora vselej premostiti interpretacija.«

Preden zdravimo stran od teh »hitropoteznih« uvodnih besed, pojasnimo še eno, dve stvari. Zakaj ravno migracija? Izseljevanje je bilo osrednja povojna determinanta Beneške Slovenije, kot smo že zgoraj površno navrgli. Če temu prilepimo še »slavo-

¹ Zastavljeno vprašanje bi lahko pogojno združili v besedno zvezo »izseljensko vprašanje«, kakor jo je opredelil Drnovšek (2003) in nakazal Vovko (1989). Pogojno zato, ker je pojem »izseljensko vprašanje« za naše potrebe opredeljen veliko preširoko, saj vključuje »(...) vso problematiko odnosov med staro in novo domovino, zlasti pa odnos stare domovine v različnih vidikih, od državnih struktur do razmišljajočih posameznikov« (Drnovšek 2003: 7)

spev« Fieldinga (1992): Migracija je kulturni dogodek, bogat s pomeni za posameznike, družine, družbene skupine, skupnosti in nacije, imamo kar nekaj upanja, da smo izbrali »pravo stvar«. In zakaj ravno petdeseta leta? V petdesetih letih je izseljevanje doseglo že skoraj »izvenzemeljske dimenzije«, med beneškoslovenskimi izseljenci pa tudi še ni bilo organiziranosti in političnega delovanja, kar bi ne samo popestrilo, ampak tudi otežilo naše delo. Drug še bolj iskren odgovor pa je ta, da se je pač potrebno odločiti za neko obdobje in zakaj ne bi začeli kar z začetkom izhajanja časopisa.

2. ZELO NA KRATKO O IZSELJEVANJU, KRATKA ZGODOVINA ČASNIKA IN ZA PED DALJŠA PREDSTAVITEV POLITIČNE AGANŽIRANOSTI ČASNIKA

Izseljevanje je bilo, kot smo že zgoraj navrgli, osrednja ekonomska in družbena determinanta Beneške Slovenije v obdobju po drugi svetovi vojni. Pojav je relativno dobro opisan², zato na tem mestu iztrgajmo le dve podobi iz tega izseljenskega kolaža: nekaj suhoparnih števil in bolj intimno dojetanje teh številčnih procesov. V tridesetletju 1951–81 je število stalno prisotnega prebivalstva v Beneški Sloveniji upadlo s 24.614 na 11.483 oseb, v občini Dreka, ki je bila povsem na vrhu depopulacijske lestvice, pa kar s 1329 na 359 oseb, torej na 26% začetne vrednosti. Ob tem moramo reči, da je Beneška Slovenija utrpela največje izseljevanje prav v prvem desetletju obravnavanega obdobja. Ob popisu leta 1961 je bilo v Beneški Sloveniji kar 27 % začasno odsotnega prebivalstva. No, pogledjmo še, kako je ta numerična gibanja upesnil izseljenec – povratnik Renzo Gariup (2000: 237) v pesmi *Emigrantova žalost*:

*(...) ko proti domu potujem.
Pa ko pridem blizu vasi,
slišim, da zvon mrtvaško zvoní,
stopim v vas in rad bi hotel
zavriskati na glas,*

² Najbolj sintetična in najboljšežnja dela o migracijskih procesih v Beneški Sloveniji po drugi svetovni vojni so: Cernovo (1968) diplomsko delo o potezah izseljevanja iz devetih občin Beneške Slovenije, Clavorina in Ruttarjeva (1985) študija *Sloveni ed emigrazione*, ki se posveča predvsem demografskim in socialnim posledicam izseljevanja iz Nadiških dolin, Komčeva (1990) doktorska disertacija *Politična kultura, narodnostna identiteta, migracijski procesi in etnorazvoj*, ki se dotika predvsem (pre)oblikovanja etnične zavesti Beneških Slovencev v povezavi z migracijskimi procesi, študija geografinj Meneghel in Battigelli (1977) o izseljevanju iz občin Sovodnje in Bardo v povezavi z analizo družbeno-gospodarskega razvoja občin, deloma bolj široko oziroma splošno zasnovano poglavje iz Strajnovce (1999) knjige *Slovensko prebivalstvo Furlanije-Julijske krajine v družbeni in zgodovinski perspektivi* in prav tako nekatera poglavja iz Clavorine in Ruttarjeve (1993) knjige *La comunità senza nome* oziroma v angleški izdaji *The community without a name*. Historiat preučevanj migracijskih procesov v Beneški Sloveniji in nasploh med slovensko govorečim prebivalstvom v Italiji je opravil Kalc (1994).

pa komu bi vriskal, ne vidim, ne slišim ljudi,
skoraj vsa vas mrtvaško diši,
morda so v cerkvici in molijo Oče naš,
saj danes se je še eden ločil od nas.
Stopim v cerkvico; vsak moli in kleči,
pogledam okoli so skoraj prazne klopi (...)
Cerkev treba je stisniti za tako malo ljudi
pa britof razširiti, kjer prostora več ni. (...)
Pogledam okolje. Tam, kjer so bile lepe njive,
sedaj raste grmovje in pokriva,
kjer enkrat so bila zelena senožeta,
sedaj se sprehajajo divje praseta;
se torej vse tukaj suši, kot žile naših ljudi?
Se skoraj zgubilo človeško življenje
iz naše lepe Beneške Slovenije,
zakaj in kako se je to zgodilo?
Ali je narava tak malo mila,
ali je morda roka človekova kriva?

Prva številka *Matajurja*, časopisa, ki je do januarja 1985 izhajal dvakrat mesečno (januarja 1975 se je časopis preimenoval v *Novi Matajur*), je izšla 3. oktobra 1950. Razen vseh številk časopisa (sprva podnaslovljenega kot *Glasilno Beneških Slovencev* in kasneje kot *Glasilno Slovencev Videmske pokrajine*) nimamo iz prvega obdobja (1950–1973) nobenih ohranjenih dokumentov. Menda jih je v sedemdesetih let uničil požar. Tudi vsi ustanovitelji *Matajurja* (Vojmir Tedoldi, ki je bil tudi odgovorni urednik časopisa celih 24 let, Mario Cont in Izidor Predan) so umrli, tako da se v tem delu večinoma naslanjam na podatke, ki mi jih je poslala Iole Namor, današnja odgovorna urednica *Novega Matajurja*.³

Financiranje časopisa (in tudi manjšine) v povojnem času je zavito v gosto meglo. Gotovo se časopis ni mogel vzdrževati le z denarjem, zbranim od naročnin.

Prvi dve številki časopisa so pripravili v Špetru, a kmalu so se zaradi pritiska italijanskih nacionalistov morali umakniti.⁴ Uredništvo *Matajurja* so tako preselili v Videm, kjer je ostalo do leta 1974.

³ In se ji zahvaljujem za pomoč.

⁴ Pritiski na prebujanje in izražanje etnične zavesti Beneških Slovencev, ki se izraziteje nadaljujejo tudi po letu 1945, segajo v leto 1866, ko je Beneška Slovenija postala del novo nastale kraljevine Italije. V okviru zgodovinske tipologizacije nastanka narodov Italijane uvrščamo med tiste narode, ki so to postali, preden so uveljavili lastno državnost, ali pa so državnost imeli le kot zgodovinski spomin. Za razliko od Nemcev, ki so tudi vztrajali pri svoji zgodovinski državnosti (Sveto rimsko cesarstvo nemške narodnosti), so se Italijani morali zadovoljiti zgolj s tako ali drugače prikazano Italijo kot razpoznavno državno tvorbo v določenih zgodovinskih obdobjih. Za odnos Italije do različno etničnega velja omeniti še relativno nestabilnost njene meje s severnimi sosedi (Francija, Avstrija in Jugoslavija), ki je trajala vse do leta 1947 oziroma do leta 1954, in izenačevanje etničnega

Ob koncu štiridesetih let in v začetku petdesetih je deloval v Benečiji *Pododbor Demokratične fronte Slovencev za Beneško Slovenijo*, v katerem so se združevali bivši partizani, napredni in zavedni Slovenci, ki so si prizadevali za doseg svojih narodnih in jezikovnih pravic, a tudi za človeka vredno življenje.⁵ Od vsega začetka so razmišljali o lastnem glasilu, saj so se zavedali njegovega političnega pomena pa tudi vloge, ki bi jo lahko odigralo na kulturni in izobraževalni ravni, pri čemer so še poseben poudarek dajali slovenski pisani besedi.

ter državnega in iz tega izhajajočo potrebo po nacionalni nivelizaciji »brez ostankov«. Italijanska država se je oblikovala preko združitve mnogih elementov različnih populacij, zato je mnogo časa prevladovala miselnost, da etnično-lingvistične različnosti niso istočasno tudi etnično-manjšinski problemi. Še posebej je bilo med italijanskimi politikami zasidrano prepričanje, da so različni govori le »dialekti« enega in istega jezika. Med leti 1861 in 1918 je uresničevanje te teze na pravnem področju vodilo k strogemu, unificiranemu pravu, na podlagi katerega je bila italijanščina edini državni jezik. Program italijanizacije in s tem asimilacije slovensko govorečega prebivalstva v Italiji je tako potekal v več smereh: najprej z brisanjem vseh znakov »slovenstva« (tako je bil na primer leta 1867 S. Pietro degli Slavi preimenovan v S. Pietro al Natisone), s prepovedjo rabe lokalnih neitalijanskih jezikov v javnosti in z izgrajevanjem izobraževalnega sistema (Komac 1990: 104–106).

Poleg že preizkušenih metod iz prejšnjih obdobij je prišlo v prvih desetih letih po drugi svetovni vojni do uporabe najbolj grobih oblik zatiranja poizkusov buditve ali zgolj izražanja narodne oziroma etnične zavesti, med katerimi niso izostali niti fizično trpinčenje ljudi in uboji. Prva oblika vojaške organizacije, ki je bila kasneje proglašena kot »trikoloristi«, je bila ustanovljena v prvem polletju leta 1944 pod imenom *Difesa popolare territoriale* in njeno delovanje je bilo usmerjeno proti vsem oblikam protifašističnega delovanja. Od druge polovice leta 1945 pa do prve polovice leta 1947 je izvršila na stotine terorističnih dejanj (pretepanje ljudi, vdiranje v stanovanja, ropanje in požiganje hiš, »aretacije« ljudi, ki so sodelovali v odporniškem gibanju, ter njihovo protipravno zapiranje tudi ob podpori finančnih stražnikov in karabinerjev), tako da je nemalo prebivalcev bilo prisiljenih bežati iz Beneške Slovenije. Teror »trikoloristov« je sredi leta dosegel tolikšen obseg, da se je ob tej paravojaški organizaciji razpisal celo tuji tisk. Z namenom zabrisanja sledi delovanja se je organizacija z novim sedežem v Vidmu preimenovala v *Patrioti* in nadaljevala z nasilnimi dejanji, ki so dosegla vrhunec z umoroma dveh predstavnikov beneškoslovenske skupnosti v letih 1947 in 1949. Leta 1951 si je ta organizacija ponovno nadela novo ime (*Paesi tuoi*) in je tudi na volitvah nastopala v okviru istoimenske volilne liste. Izdajala je tudi istoimensko glasilo, katerega glavna naloga je bila usmerjena proti propagandi *Matajurja* (takrat edinega časopisa Beneških Slovencev) in k preprečevanju političnega združevanja Beneških Slovencev ob bližnjih volitvah (Komac 1990: 115–118). Podrobno sta o dejavnosti te organizacije v Beneški Sloveniji pisala Božo Zuanella (1998) in Pavel Petričič (1997). (Knjigi obeh avtorjev, ki ju navajam, sta predhodno izšli v italijanščini. Pavel Petričič oziroma Paolo Petricig je o tej temi pisal tudi v *Jadranskem koledarju*, *Novem Matajurju* in verjetno še kje.

⁵ Komac (1990: 114) je za prvo obdobje po drugi svetovni vojni pa neke do sredine petdesetih let skiciral naslednjo politično strukturo med Beneškimi Slovenci:

- pasivna in narodnostno neosveščena večina;
- majhna skupina, ki se je v svojem narodnostno buditeljskem delovanju povezovala s slovenskimi (»levičarskimi«) organizacijami predvsem na Goriškem (*Demokratična fronta Slovencev*) in preko teh z državo matičnega naroda;
- majhna skupina asimilirancev, ki so v povezavi (tudi) z italijanskimi policijskimi in vojaškimi strukturami sestavljali najbolj militantne slovenske organizacije, ter
- majhna skupina tradicionalnih nosilcev ohranjanja določenih elementov narodnostne identitete. V to skupino so sodili predvsem duhovniki, ki so večinoma nasprotovali sodelovanju z lokalnimi

Bralci časopisa so bili najprej večinoma člani *Pododbora Demokratične fronte Slovencev za Beneško Slovenijo*, ozek sloj, ki se je v narodnobuditeljskem delovanju povezoval z slovenskimi »levičarskimi« organizacijami predvsem na Goriškem. Kasneje se je krog bralcev širil, in kot navajata Iole Namor po pripovedovanju Izidorja Predana ter Paolo Petricig v knjigi *Per un pugno di terra slava* (1988), so otroci v Bardu in Tipani ob nedeljah prodajali *Matajur* po maši pred cerkvijo in po vaseh.

Odgovorni urednik Vojmir Tedoldi je nosil glavno breme pri pisanju in urejanju časopisa. Zelo močno oporo je imel v svoji ženi Jožici, ki je med drugim tudi skrbela za jezikovno podobo. Sodelovala sta tudi Cont in Predan ter verjetno še drugi, a drugih imen v časopisu v tem obdobju ne najdemo. Velika večina člankov je bila namreč nepodpisana.

Političnega aganžmaja časnika ni težko ugotoviti. V veliki večini prispevkov v obravnavanem obdobju so podčrtane etnične, kulturne, socialne in ekonomske krivice, izkoriščanje ter zatiranje, ki so mu bili podvrženi Beneški Slovenci.

Že v prvi številki, v prvem, uvodnem članku z naslovom *Beneškim Slovincem* (št. 1, str. 1), ki nikakor ne skriva svoje »apelne« funkcije, je na polovici velike strani jasno in glasno začrtano »poslanstvo« časopisa:

»S tem časopisom hočemo mi, ki smo sinovi ljudstva, pokazati, da nismo pozabili velike bede, ki vlada po naših dolinah, čeprav smo zamenjali koš in kosir (falciola) za pero in knjigo, da nismo pozabili, kako težko si moraš služiti svoj vsakdanji kruh. (...)

Nihče se ne briga zate: zato smo sklenili izdajati ta list. Z njim hočemo pomagati tebi, hočemo opozoriti javno mnenje na tvoje potrebe. Ti, ki ga boš čital in mi, ki ga pišemo, smo iste krvi, smo tisti ubogi gorjani, ki ne smemo povedati odkod prihajamo, kadar pridemo v dolino, ker nas sicer Lah v obraz ali za hrbtom zmerja s »s'ciavo«. Zanj smo mi neka nižja bitja.

S tem časopisom hočemo torej zahtevati naše pravice, hočemo, da naši življenjski pogoji ne bodo več tako težki, da si tvoja žena in tvoji otroci ne bodo več kvarili zdravja pod težkimi bremenami sena in koši z gnojem.«

Tovrstno »polaganje na dušo« je bilo »obvezno gradivo« v vseh naslednjih uvodnikih. Dovolj povedni so že naslovi uvodnikov naslednjih štirih števil: *Še smo tu!* (št. 2, str. 1), *Smo Beneški Slovenci* (št. 3, str. 1), *Pravico za naše otroke* (št. 4, str. 1), *Premagati moramo bojazen* (št. 5, str. 1). In tudi kratko voščilo pod idilično fotografijo zasnežene gorske pokrajine pod naslovom *Vesel Božič in srečno novo leto* (št. 7, str. 1) ob koncu leta 1950 ni ubežalo političnemu aganžmaju: *»(...) Naj bi novo leto tudi*

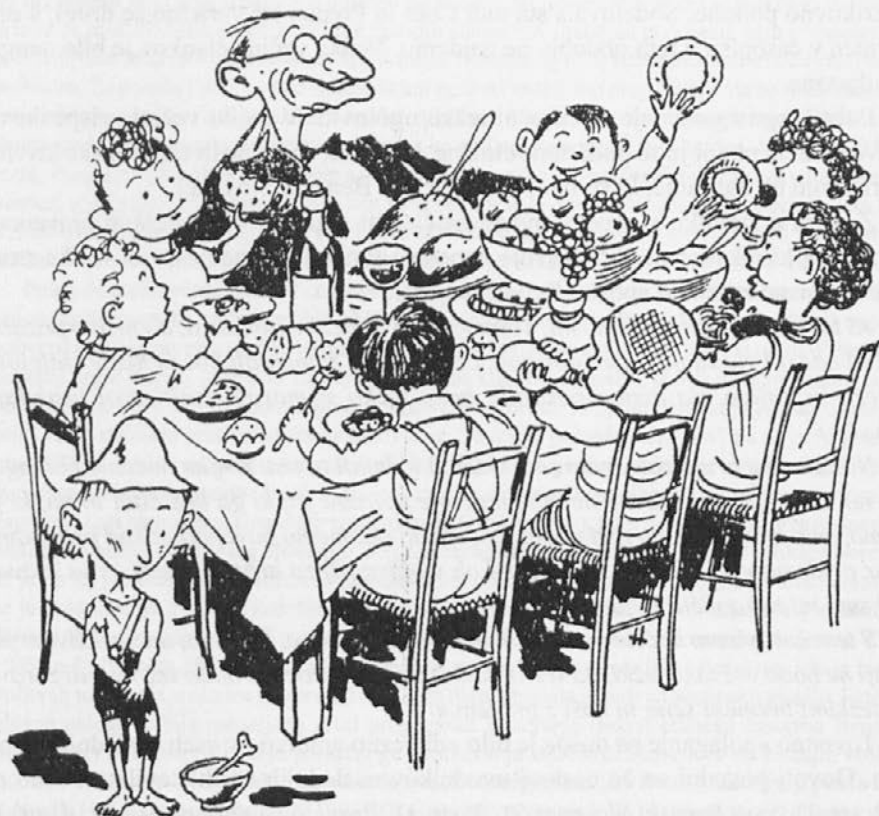
levičarskimi organizacijami (*Pododbor Demokratične fronte Slovencev za Beneško Slovenijo*) in na drugi strani z nacionalističnimi organizacijami.

O politični strukturi/razklanosti Beneških Slovencev (pa tudi o politični orientiranosti obravnavanega časopisa) priča naslednje časopisno poročilo. Leta 1951 ob smrti urednika *Matajura* Avgusta Zamparuttija (njegovo uredništvo ostaja vprašljivo) je bilo v *Primorskem dnevniku* zapisano: *»Ker je spadal med ustanovitelje DFS v Beneški Sloveniji, mu je dušni pastir njegove vasi odklonil pogrebne svečanosti v cerkvi.«* (citir. po Komac 1990: 120)

Beneškim Slovencem prineslo tisto pravico in enakopravnost, ki gre vsakemu človeku in jo nam že stoletja odrekajo.»

Tudi večina drugih člankov se ne izogne politično-etničnemu aganžmaju, ki je prav tako »pogosto«
gradivo v nekakšnih karikaturah, ki so občasno krasile naslovnice začetnih letnikov (*Mati in mačeha* (št. 41, str. 1)):

Mati in mačeha

GOSTITELJ (italijanskim otrokom): Otroci le jejte; mati Italija je pripravila vse te dobrate za vas.

VANČEK (otrok iz Beneške Slovenije): Zame pa niti drobtinic nimajo, ampak samo zglodano kost.

3. ANALIZA BESEDIL O IZSELJEVANJU

V skladu s Koroščevo (1998: 12) razdelitvijo poročevalskih besedil na tista besedila, katerih namen je predvsem prenesti sporočilo, torej informirati, in tista, ki vzpostavljajo stik z naslovnikom z vplivanjskimi, apelnimi in vrednotilnimi sredstvi,

sodi večina prispevkov o izseljevanju v drugo skupino. Prvo skupino bomo po Kalin Golobovi (1999) poimenovali poročevalna besedila, tista, ki informirajo ali naznanjajo, drugo pa presojevalna poročevalska, v kateri so besedila, ki razlagajo in razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo. Torej v prispevkih o izseljevanju prevladuje interpretativna funkcija besedila in ta se največkrat uresničujejo s presojanjem, komentiranjem v žanrih, kot so na primer uvodnik, komentar, članek idr. Tudi prispevki, ki »so zamišljeni« kot poročevalna besedila, le malokrat povsem ubežijo mnenjem, vrednotenjem in prepričevanjem.

Toda kot zakleto. Prvi članek o izseljevanju z naslovom *Sporočilo emigrantom za Švico* (št. 6, str. 1) je le kratko obvestilo, brez interpretativnih ambicij.⁶ A neosebni stil pisanja ne traja dolgo. Že naslednji prispevek o izseljevanju z naslovom *Naša dekleta bo treba zaščititi* (št. 7, str. 1) (še najlažje ga uvrstimo v člankarsko vrsto)⁷ je izrazito interpretativne narave: »Vse te težave bi se še nekako prenesle, saj je danes treba povsod delati za živeti in tudi plače so povsod pičle, a je neka druga stvar, ki stalno mori naše služkinje in to je zasmehovanje in preziranje zato, ker so Slovenke. Kadar gospodinja godrnja ali če je dobre volje, je na dnevnem redu nadevek služkinj »ščava« ali če je še mala »ščaveta«. Ta zbadljivka jo strašno zadane v srce, ker vsaka ve, da jo hoče gospodinja s tem ponižati.«

V naslednjem prispevku o izseljevanju je ta interpretativna nota še bolj poudarjena. V prvem uvodnem prispevku o izseljevanju z naslovom *Vzroki in posledice izseljevanja* (št. 10, str. 1) beremo: »Vendar moramo pri tem opozoriti na vzroke, zaradi katerih so oblasti naenkrat omogočile izseljevanje naših ljudi naenkrat v tujino in na posledice tega načrta.

Očividno gre namreč v tem primeru za postopek po v naprej pripravljenem načrtu, s katerim hočejo doseči določene cilje, kar je razvidno že iz tega, da je sedaj odprto izseljevanje samo za ljudi iz naših dolin.

Vlada hoče na ta način odpraviti v tujino čim večje število delavcev, da bi tako odstranila take ljudi, ki bi lahko na prihodnjih upravnih volitvah povzročili demokristjanom neljuba presenečenja. Obenem pa hoče s tem zmanjšati število pripadnikov naše narodne manjšine in oslabiti njen duhovni odpor, ker odhajajo v tujino najmlajše moči, ki so najbolj delovne v borbi za naše pravice na področju upravne avtonomije.«

(...) Končno pa hočejo oblasti s to svojo raznarodovalno akcijo razbiti tisto družinsko skupnost, ki je zlasti v naših krajih tako zelo ukoreninjena. Nam pa je pri srcu predvsem dobrobit naših rojakov.«

Dovolj bo naštevanja. Poskušajmo nekoliko bolj umetelno pokazati, kaj in kako

⁶ Prispevki o izseljevanju in drugih migracijskih vsebinah so izhajali z različno intenziteto v obravnavanem obdobju. V nekaterih številkah najdemo več prispevkov o izseljevanju, lahko pa prelistamo nekaj zaporednih števil, ne da bi nas »razveselil« kakšen »migracijski« prispevek. Numerične analize pojavljanja prispevkov o izseljevanju in drugih migracijskih vsebinah zaradi metodoloških, »epistemoloških« pomislekov nisem opravil.

⁷ Pri določanju oblik novinarskega sporočanja se naslanjam na Koširjevo klasifikacijo zvrsti, vrst in žanrov (1988).

so poročali, pisali o pojavu izseljevanja od začetka izhajanja časopisa leta 1951 pa do konca leta 1960.

* * *

Zgoraj navedena prispevka prinašata dve različni (imenujmo jih) 'polji' obravnave izseljevanja, ki ju bomo v nadaljevanju zaradi »redoljubnosti« večkrat tako ali drugače podčrtali: 'položaj in vloga beneškoslovenskih izseljencev' ter 'izseljevanje v povezavi z razmerami, stanjem v Beneški Sloveniji'. Polji bi lahko označili tudi v bolj redukcionistični maniri (recimo priseljske in izseljske vsebine), toda zaradi jasnosti bomo ohranili prvotno, v »nabrekli jeziku navdahnjeno« obliko. Kar nekajkrat se v prispevkih polji obravnave pokrivata, toda to nas ne bo posebej motilo, saj, kot smo že poudarili, nam razlikovanje služi le kot »redoljubni rekvizit«, nekakšen zasilni predalčnik.

Bolj kot omenjeni polji obravnave nas bodo zanimale posamezne vsebine: imenujmo jih 'motivi', ki se pojavljajo v prispevkih o izseljevanju v obravnavanem obdobju. Prisotnost teh bomo spremljali na treh dimenzijah (s)poročanja, kot jih je opredelila Koširjeva (1988: 12–13):

1. Izbor (selekcija) sporočane stvarnosti. Ta dimenzija je bistvena za razumevanje redukcije stvarnosti v medijih in z besedami Splichala (1984: 118) bi lahko »(...) njeno moč s stališča pojavnne kompleksnosti sveta označili za uničujočo.« Poenostavljeno rečeno, gre za razmerje med resničnostjo in tem, kaj se je in kaj se ni o nekem dogodku, pojavu, fenomenu, idr. povedalo, napisalo, poročalo idr.

2. Odnos sporočila do stvarnosti. Gre za vprašanje, v kolikšni meri je tisto, o čemer se govori, poroča, v skladu z dejanskostjo.

3. Jezikovna predstavitev sporočila. Ta dimenzija odpira vprašanje »objektivnosti« ubesedenja (s)poročane stvarnosti. Pri tem moramo biti posebej pozorni na izbor jezikovnih sredstev, stil poročanja, (ne)vrednostno opredeljevanje prek besed, graditev stavka in zgradbo poročil, (ne)uporabo mnenj in čustev v izbiri jezikovnih sredstev idr.

* * *

Motiv bomo označili kot vsebino, ki se pojavlja v vseh treh zgoraj navedenih dimenzijah in ki se nasploh pogosteje pojavlja v prispevkih. Torej, motiv deluje kot neka ponavljajoča se vsebinska, interpretativna in jezikovna forma v besedilih. Motiv lahko opredelimo tudi kot nekakšen »(s)poročevalski kliše«, ki ima pri podajanju specifične vsebine, problematike, specifičen odnos do stvarnosti in specifično jezikovno predstavitev sporočila. Z drugimi besedami, motivi so nosilci partikularnih načinov reprezentacij (posameznih) dogodkov, pojavov, fenomenov. V našem primeru bomo motive iskali le v enem izbranem časopisu in v izbranem obdobju, lahko pa bi jih iskali tudi v večjih časopisnih »družinah« (ideoloških, nacionalnih idr.) ali, če obrnemo »skalo« na glavo, le recimo pri posameznem piscu besedil.

Ne bomo se spraševali o »resničnosti«, objektivnosti posameznih motivov. Iskali bomo (le) obstoj, pojavnost motivov. Ta obstoj pa morda lahko omogoči dobre nastavke

pri razmišljanju, teoretiziranju o strukturah v (novinarskem) (s)poročanju in delovanju, to je pisanju piscev.

1. V polju, ki smo ga zgoraj opredelili kot izseljevanje v povezavi z razmerami, stanjem v Beneški Sloveniji, se pojavljata dva motiva. Prvega bomo označili z ne povsem nevtralnimi besedami piscev obravnavanih besedil: 'vpliv izseljevanja na »raznarodovanje« Beneške Slovenije'. Ta motiv, ki dominira tudi v zadnjem navedenem prispevku, se zelo pogosto pojavlja in se velikokrat, ne pa vedno, bere kot prava »teorija zarote«. V prispevku *Zaradi emigracije se bodo naše vasi izpraznile* (št. 21, str. 1) tako beremo: »Zaradi velike brezposelnosti se ljudje množično izseljujejo v inozemstvo in če se bo tako nadaljevalo, bo postala beneška Slovenija v kratkem neobljudena dežela, ali pa dežela starcev in otrok, kar je tudi namen 'raznarodovalcev'.« [ves mastni tisk oziroma »odebelitve« so tudi v nadaljevanju delo J. M.]

Ta (nikoli dokazana) teorija se ponovi večkrat, tudi v številnih prispevkih, ki prvenstveno ne obravnavajo izseljevanja. Tako v prispevku *Treba je napraviti konec nasilju* (št. 87, str. 1) med drugim beremo: »Jasno je, da emigracija ne prinaša Beneški Sloveniji napredka. S tem, da so odšli najboljši delavci, naše gospodarstvo, ki je bilo že prej obupno, danes še bolj propada. Vlada se seveda za to niti ne zmeni, saj njej je prav, kajti za besedo emigracija se skriva še druga politika. S tem 'primorajo' Slovence, da se izseljujejo v tujino in tako se zmanjšuje njih število v Italiji. Da je res tako ne bo nihče dvomil, če le količkaj pozna življenje v Beneški Sloveniji.«

Če ostanemo pri isti številki na isti strani, v uvodniku z naslovom *Izvajanje genocidne politike* (št. 87, str. 1), ki tudi prvenstveno ne obravnava izseljevanja, spet beremo: »Genocidni namen uničiti ali ošibiti temelje Slovencev v Beneški Sloveniji so izvajali tudi na način, da so tekom let znižali življenjsko raven in s poostreno borbo za obstoj dosegli, da je težko ohraniti tiste energije, ki so potrebne za razvoj narodnega in kulturnega življenja. Večina Slovencev iz Beneške Slovenije si lahko zasluži košček kruha samo kot izseljenci v inozemstvu. Beda narašča iz leta v leto in njen namen je doseči, ne samo znižanje rojstev, ampak tudi zapuščanje domače zemlje. Dokaz temu je 'razludenje' beneške Slovenije.«

Motiv, ki postavlja tako rekoč enačaj med izseljevanjem in »raznarodovanjem«, vrednoti izseljevanje, kot smo lahko videli, kot izrazito negativen pojav. V okviru tega motiva je zelo pogosto navedena zahteva, ki jo najdemo celo kot naslov prispevka: *Država naj nam da delo doma* (št. 86, str. 1). V prispevku z naslovom *Delo, podlaga narodnega obstoja* (št. 88, str. 1) tako beremo: »Boriti se moramo zato, da nam bo zajamčeno delo tukaj, na naši zemlji. Bolj kot narodni, je treba pri nas rešiti gospodarski problem. In v okviru takega gospodarskega problema se bo rešilo tudi narodni problem. Z izseljevanjem ne rešimo ničesar, pač pa se z njim še bolj zaostrijo gospodarske težave naše dežele ...«

Kot smo lahko videli v vseh zgornjih prispevkih (glej odebeljeno besedilo), motiv spremlja tudi specifična jezikovna predstavitev. V slovo obravnavanemu motivu in v prikaz specifične jezikovne predstavitve motiva dodajmo še stilno »razkošna« stavka

iz prispevka *Pozabljena dežela?* (št. 113, str. 1): »Izseljenstvo je kakor odprta žila iz katere teče nenehoma curek krvi, dokler ne bo telo shiralo. Zaradi izseljenstva bo 'shiralo' tudi 'naše narodno telo'.«

2. Naslednji motiv v obravnavanem polju bomo označili z nekoliko manj »angažiranimi« besedami: 'izseljevanje v povezavi z družbeno-ekonomskimi razmerami v Beneški Sloveniji'. Ta motiv se pogosto prepleta s prvim, kot smo lahko že z nekaj truda opazili v zgornjih prispevkih. Na tem mestu se nam postavi vprašanje smiselnosti razdvajanja, ločevanja motivov. Oba motiva bi lahko obravnavali kot enoten motiv, z različnimi poudarki. Tudi to bi bilo mogoče in verjetno tudi bolj »elegantno«, toda zaradi same preglednosti bomo vztrajali pri dveh.

Torej, obravnavani motiv se bistveno ne razlikuje od prvega; le po tem, da v »aktualnem« »raznarodovanje« ni eksplicitno navedeno. Ta motiv največkrat najdemo navržen v prispevkih, ki prvenstveno ne obravnavajo izseljevanja v povezavi z družbeno-ekonomskimi razmerami. Tako v prispevku z naslovom *Trgovina s človeškim blagom* (št. 78, str. 1), ki govori o 250 sprejetih Italijanih za delo v Kanadi, lahko preberemo: »Za ostalih 750, ki so se vrnilo domov, bogatejši za novo razočaranje [teh kanadska komisija ni sprejela in, kot lahko preberemo, jih je bila skoraj polovica Beneških Slovencev] ne preostane nič drugega, kot čakati na nove možnosti zaposlitve v tujini, da bi se 'lahko rešili bede', ki grozi njihovim družinam.« V uvodniku z naslovom »Tvoj je vstajenja dan« (št. 108, str. 1), nekakšnem velikonočnem nagovoru, beremo: »'Trpi' [naša borna domačija] ko mora na tisoče mladih sil z doma v tujino s trebuhom za kruhom in se morda – nikdar več ne vrne.« [pravopisne napake so originalne]

Kot smo lahko videli v zadnjih dveh prispevkih, je izseljevanje v prvem primeru predstavljeno kot posledica in v drugem kot vzrok (»težkih«) ekonomsko-družbenih razmer. To razlikovanje odpira vprašanje smiselnosti »ohranjanja«, obravnavanja enotnega motiva. Kakor koli, izseljevanje je v obeh primerih ovrednoteno kot nekaj, kar je postavljeno v kontekst negativnega, zato je učinek, efekt obeh navedenih primerov podoben, če že ne povsem enak.

Motiv se pojavlja tudi v naslovih: *Ljudje bežijo pred bedo v tujino* (št. 85, str. 1) ali v sicer zelo redkih ilustracijah, karikaturah *Beg iz revščine* (št. 35, str. 1):

V številnih prispevkih, kot recimo v besedilu z naslovom *Tragedija v Mažerolah* (št. 183, str. 1–2), pa je motiv tudi bolj izrisan: »*Da družine propadajo, niso krive žene, niso krivi možje. Do tega mora priti, kadar polovica družin živi tisoč kilometrov stran drug od drugega. Emigrantsko delo, ki ne prenese samo balote [skale], ki ti pade v rovu na glavo, silikozo in tuberkolozo v pljuča, slabo, povečano srce, invalidnost v mladih letih, popivanje v bistrojih in v nekaterih primerih tudi kup denarja doma. K emigrantskemu življenju spada zraven tudi falimento [propad] tolikih družin.*«

3. V polju, ki smo ga zgoraj označili kot položaj in vloga beneškoslovenskih izseljencev, se pojavljata dva motiva. Prvi motiv v tem polju, ki se kaže tudi v zadnjem besedilu, bomo označili kot: »(težke) delovne in življenjske razmere izseljencev⁴. Ta motiv je večkrat izrisan tudi (že) v naslovih: *V borbi za kruh umirajo v tujini* (št. 30, str. 1), *Težki računi naših emigrantov v Franciji* (št. 188, str. 1), *Odpovedi naših emigrantov* (št. 225, str. 5) ali v podnaslovih: *Težke delovne razmere, silikoza in pogoste rudniške nesreče kopljejo grob našim emigrantom* (št. 106, str. 1) in je nasploh zelo pogost v različnih prispevkih. Ostanimo pri zadnjem citiranem besedilu z naslovom *Tragedija v Mažerolah* (št. 183, str. 1): »*Vsi prav dobro vemo, koliko se je treba matrati in mučiti, da se spravi skupaj denar za rimeso [denarno pošiljko].*

Delo našega emigranta je težko in nevarno.

Delo našega emigranta je nezdravo, ker mora delati globoko pod zemljo in v hudi ici.

Delo našega emigranta je nevarno, tudi če dela v fabriki pri mašinah.

Ni samo delo nagorbano, nezdravo in težko. Težko je tudi življenje na sploh naših delavcev-emigrantov.

Pustiti mora družino in iti po svetu. Naši moški so sami v tujem svetu in živijo zato slabo. Ponavadi jih spi več skupaj v eni sobi. Le redki so, ki imajo družino s seboj. Hrana sicer ni slaba, toda draga in če hočeš nekaj prišparati, moraš šparati tudi pri hrani.«

Ta motiv je velikokrat nakazan že/samo v jezikovni predstavitvi sporočil, kot lahko beremo v prispevku z narečnim naslovom *Težkuo jih čakamo de se varnejo damu* (št. 52, str. 1): »(…) *an jim dajemo tolažno besjedo, da morajo prit cajti, ko se ne bo treba 'borit' sinovom Slovenščine ,za košček kruha na juški [tuji] zemlji smarti gledoč u obraz'.*«

Tudi prispevki o izseljencih, ki imajo oziroma »želijo imeti« zgoj informativno funkcijo, težko uidejo obravnavanemu motivu; če ne drugače z jezikovno predstavitvijo poročila. V vesti z naslovom *Emigracija za Anglijo omejena samo na šest tisoč rudarjev* (št. 15, str. 1) na koncu besedila piše: »*Vendar bodo zopet mnogi zapustili rodno grudo ter šli s trebuchom za kruhom v tuje kraje ter se pridružili onim petnajstim tisočem, ki že 'životarijo' v inozemstvu.*«

Izseljevanje je v okviru tega motiva predstavljeno oziroma ovrednoteno kot izrazito negativen pojav. Zgodb, poročil, prispevkov o izseljencih, ki so tako ali drugače uspeli, o širjenju poklicnega in življenjskega obzorja izseljencev itd. ne najdemo. Najdemo pa

na drugi strani zelo veliko prispevkov, ki govorijo o nesrečah rudarjev in drugih delavcev v tujini: *Belgija pobrala še dva naša emigranta* (št. 119, str. 2), *Belgija spet vzela življenje enemu migrantu* (št. 120, str. 1), *Še ena žrtev belgijskih minjer* (št. 122, str. 2), *Še tri smrti v Belgiji* (št. 124, str. 1–2) itd.. Toda le v redkih primerih gre za suhoparna poročila, kot na primer lahko beremo v članku z (že) zelo povednim naslovom *V borbi za kruh umirajo v tujini* (št. 30, str. 1.): »Resnično žalostno je slišati, kako umirajo naši najboljši možje in mladinci daleč od rodnega krova, v borbi za vsakdanji kruh.«

4. Drugi motiv v tem drugem polju obravnave, ki se večkrat pokriva z zgornjim motivom in ki prav tako izseljevanje vrednoti negativno, bomo poimenovali: 'poniževanje in izkoriščanje izseljencev' (ta motiv »krasi« uvodni prispevek tega poglavja z naslovom *Naša dekleta bo treba zaščititi* (št. 7, str. 1). Ponovno se lahko vprašamo o smiselnosti razdvajanja, ločevanja motivov in tudi odgovor bo enak kot ob zadnji tovrstni dilemi: zaradi preglednosti bomo vztrajali pri dveh motivih.

Ta motiv najpogosteje najdemo v prispevkih, ki obravnavajo žensko izseljevanje. V prispevku z naslovom *Dikle so postale osigurani delavci* (št. 174, str. 1–2) beremo: »Mi furlanski Slovenci vemo, da je delo dikl težko, 'poniževalno' in 'nagobarno' za vsako žensko, zlasti za mlado. Mi ne bi bili radi, da bi še nimar [vedno] 'propadalo sto in sto naših žena in čeč', da bi se 'moralno pokvarjale', izgubljale zdravje, kot se to še dogaja. Nobeden še tako dober zakon ne more tega preprečiti. A meštir [poklic] je maledet [prekletstvo], tega se loti ženska samo takrat, kadar ne more dobiti drugega dela, ta meštir je suženjski, je ostanek starih časov. ... Proti temu se morajo boriti tudi naše žene in čeče, ki so dikle. Boriti se morajo zato, da ta sramota enkrat genje, da tega našega suženjstva, te prave schiavitu [suženjstvo] ne bo več.«

Kot smo lahko videli v navedenem prispevku (glej odebeljeno besedilo), motiv spremlja tudi specifična jezikovna predstavitev sporočila.

5. Za razliko od do sedaj naštetih motivov, ki izseljevanje v povezavi z Beneško Slovenijo in Beneškimi Slovenci obravnavajo negativno, se v drugi polovici petdesetih let začne pojavljati nov motiv, ki z manj temnimi toni označuje pojav »številka ena« v Beneški Sloveniji. Marca leta 1958 v uvodniku z naslovom *Delavci – emigranti!* (št. 170, str. 1) pod podnaslovom *Naši stari se bojijo* beremo: »Lahko nam pomagajte tudi na drugo vižo, in ne samo z denarjem. Navadite naše ljudi, posebno ta stare, naj dajo nekaj nase, naj se navadijo kot drugi italijanski državljani protestirat, kadar se jim godi krivica. Naj se ne boje tistih partitov [stranke], ki so na governu [vlada] in naj povedo, kaj je prav in kaj ni prav v Beneški Sloveniji. Naj zahtevajo od partitov, ki so v opoziciji, naj postavijo v svoj program tudi vse zahteve nas beneških Slovencev.«

V nadaljevanju prispevka pod podnaslovom *Ljudje se ravnajo po vas* se nagovor izseljencem še ne neha: »Vas delavcev-emigrantov z družinami je od vseh ljudi v Beneški Sloveniji ta narvič [največ], vič kot naših kumetov, (...) Ne samo da vas je dosti vič kot vseh drugih ljudi, ma vi tudi dajate narvenčo part [del] vsega redita [dohodek], vsega denarja, ki pride v Beneško Slovenijo. Vi ste naš governo. Prav bi bilo zato, da kar vi

mislite in rečete, drži in odloča o naših problemih. Če še ni tako, pa bo moralo biti tako. Počasi že vsi naši ljudje tako govorijo in so takšne pameti kot vi. In to je dobro, ker ste šli skozi tardo šolo življenja tadoma in po svete ter ne daste nič vič na stare fraze in obljube. Nobeden se vam ne upa zapreti usta in zato skozi vas parhajajo vsi naši ljudje do pameti, da mora naša Beneška Slovenija priti do vseh pravic: naš slovenski materni jezik mora biti spoštovan kot vsak drugi jezik, (...) Za nas beneške Slovence morajo ustvariti takšne ekonomske pogoje, da bomo lahko doma živeli. V Videmski provinči mora vsak naš človek dobiti službo in delo vserod [vsepopvsod]. V Čedadu, Vidmu in drugod nas ne smejo odivat, kakor so dosedaj ravnali z nami.»

In na koncu besedila pod podnaslovom *Nobednemu se ni treba bati* beremo:

»Kako pa bodo naši ljudje rekli, da se ne bojijo, ko pa so bili do sada [sedaj] odvisni, ko so se jih do sada bali. Magari se je vse spremenilo, ma strah in rišpet [spoštovanje] do starih političnih mumij se ni spremenil. Samo vi emigranti, ki bandrate po svete, ste 'zavohali drugo ario [zrak]' in se ne bojite vič tih majhnih političnih mašeterjev, ki so držali pod fašizmom pokoncu fašje, sedaj pa sveče raznih partitov.»

Motiv, ki stavi na izseljenca kot nosilca sprememb, bomo označili v nekoliko »angažiranem« jeziku: 'migrantje kot nosilci sprememb'.

No, motiv je bil proti koncu petdesetih let verjetno prej nanizan kot želja, aganžma časnikarjev, kot pa je odražal dejansko stanje, kar se konec koncev kaže v prispevku, uvodniku *Spet odhajajo v tujino* (št. 213, str. 1): *»Emigranti, ti ubogi reveži, se vsega tega ne zavedajo in pijejo, kar jim dajo tisti brihtni govorniki piti. Toda prišel bo čas, ko se bodo tudi njim odprle oči in takrat bodo sprevideli, da so bile tiste patriotične besede le strup.»*

Da bo bralčeva mera »zmedenosti« oziroma »distance« prava, ob tem prispevku navedimo še dva stavka iz prispevka *Težki računi naših emigrantov v Franciji* (št. 188, str. 1), objavljenega dobro leto prej: *»Našemu človeku je ostal najbrže strah od domačih karabinjerjev in domačih špijonov, tako da se ne upa skupno z drugimi boriti za lastne interese. Toda tudi naši delavci emigranti postajajo od leta do leta nimar [vedno] bolj zavedni delavci, ki vedo, da se nimajo ne doma, ne drugod ničesar bati glede svojih pravic.»*

Toda preverjanje te »resničnosti« ni naša naloga. »Resničnost« oziroma obstoj motiva pokažimo na jezikovni predstavitvi sporočila; v prispevku z naslovom *Vsepopvsod je domovina, vsepopvsod je Furlanska Slovenija* (št. 203, str. 2) beremo: *»Oni imajo bolj 'odprte oči' ko pa mi, ki smo nimar tukaj in vse vidijo kako je pri nas. (...) Sedaj si ne morejo niti predstavljati, kako bi tu živeli, ako so sploh mogli tu živeti v tako mizernih obupanih razmerah. Sedaj se smejejo raznim obljubam, raznim promessam, s katerimi nas 'pitajo naši poglavarji'.»*

Z naslovom *Zravnajmo hrbtenice* (št. 115, str. 1), ki ga lahko navržemo kot še en primer specifične jezikovne predstavitve sporočila, bomo zaključili to poglavje. Pojdimo torej (čim bolj) zravnani proti zaključku.

4. PROTI ZAKLJUČKU

Strinjamo se lahko z Lutharjevo (2003: 206), ki pravi, da so reprezentacije zelo pomembnega ali celo ključnega pomena za vedenje o dogodku, fenomenu, pojavu. Posebni partikularni načini reprezentacije fenomenov, kot nadaljuje, oblikujejo poseben pomen teh fenomenov. *»Še več, jezik je oblika družbenega delovanja. To pomeni, da diskurzivni režim, na katerem je besedilo utemeljeno, konstituira objekt, o katerem govori. Reprezentacije torej niso le ključnega pomena za razumevanje/interpretacijo, temveč imajo realne politične posledice.«*

Kot smo že omenili, smo v besedilu iskali (le) obstoj, pojavnost posameznih motivov. V obdobju 1951–60 smo v časopisu *Matajur* našeli pet različnih motivov. Kdo drug bi jih morda našel več ali manj, toda to na tem mestu ni pomembno. Z motivi smo pokazali, da obstajajo partikularni načini reprezentacije fenomena, v našem primeru izseljevanja, in da ti oblikujejo tudi poseben pomen fenomena, izseljevanja. Obstoj motivov kaže na to, da izseljevanje nikakor ni bilo obravnavano neobremenjeno. V obravnavo, prikaz tega družbenega pojava se je vpletla govornica moči (in upora), izkoriščanja in razlikovanja, družbene neenakosti in še marsičesa.

Izseljevanje je bilo v obravnavanem obdobju, smo – upam – nazorno pokazali, metafora za izkoriščanje, neenakost, zrcalilo je podrejen, zapostavljen položaj Beneških Slovencev in je bilo kot tako s strani piscev obravnavanih besedil ovrednoteno zelo negativno. Toda proti koncu obravnavanega obdobja se začne pojavljati »v revolucionarni ikonografiji« navdahnjen motiv izseljenca, delavca kot nosilca dolgo pričakovane spremembe in nove dobe. (Kar se je začelo dogajati v šestdesetih letih, kot je pokazal Komac (1990)). Izseljevanje tako (pri)dobi s strani piscev besedil (tudi) nov, ne več »črnogled«, ampak »odrešilen« pomen.

Nekje v besedilu smo rekli, da (dokaz o) obstoj(u) motivov lahko omogoči dobre nastavke pri razmišljanju, teoretiziranju o družbenih strukturah in delovanju v (novinarskem) (s)poročanju, to je »pisanju«. Pri tem ambicioznem razmišljanju se prej ali slej spotaknemo ob vprašanje akterja in delovanja (v našem primeru (s)poročanja, pisanja), ki deluje na treh ravneh zavesti, kakor jih je označil Giddens (1995: 7): nezavedni, praktični in diskurzivni. So (bili) motivi plod vedno zavestnih odločitev piscev, zavestno podan in izpolnjen »diktat« uredniške ali kakršne koli že »politike«? Torej ali motive (v našem primeru) oblikujejo in množijo aktivno premišljene motivacije s strani »razmišljujočih« subjektov (diskurzivna zavest)? Ali so (bili) neko samoumevno delovanje, vedenje, o katerem akterji niti niso posebej razmišljali in ki »ni potrebovalo« vsakokratne ponovne refleksije (praktična zavest)? So bili mogoče sprva bolj v »primatu« diskurzivne zavesti in so se šele kasneje preselili pod streho diskurzivne zavesti? Težko bi namreč verjeli, da so bili vsaj na začetku že v celoti pospravljeni v »podstrešju« praktične zavesti.

In kaj nam motivi lahko povedo o odnosu do družbenih struktur?⁸ Ali lahko motive razumemo kot odseve nadindividualnih struktur (organizacije, institucije in njihovo, od teženj akterjev neodvisno sistemsko logiko)? In s tem ko se ti pojavljajo (in ponavljajo), reproducirajo družbene strukture in družbene odnose? Toda ali lahko motivi tudi spreminjajo družbene odnose, družbene strukture, s tem ko dogodke, fenomene, pojave oblačijo v nove reprezentacije in jim pripisujejo nove pomene? In če nadaljujemo z zastavljenimi vprašanji, pridemo do enega od ključnih vprašanj sociologije: v kakšni meri je posameznik (akter) udeležen v produkciji družbene realnosti? Ali v jeziku »motivov«: komu lahko pripišemo večji del »avtorstva« nad motivi: akterjem ali družbenim strukturam?

Mogoče smo vendarle šli predaleč in raje stopimo korak, vprašanje nazaj: Je tako etnični in tudi širši družbeni preporod, ki se je začel med beneškoslovenskimi izseljenci konec 60 let, imel svoje korenine (tudi) v predstavljenem motivu izseljenca kot nosilca sprememb? Je ta preporod ustvaril dolgo let edini medij Beneških Slovencev *Matajur*? Nam lahko odgovor na zadnje vprašanje kaj več pove tudi o prejšnjih, socioloških meta-vprašanjih? ...

Besedilo si bom privoščil zaključiti nekoliko šaljivo. Na očitek, zakaj na zastavljena vprašanja odgovarjam z vprašanji, (tečnobam) odgovarjam: Zakaj pa ne?

LITERATURA IN VIRI

- Cerno, Guglielmo (1968). *Aspetti geografici del fenomeno migratorio in nove comuni della cosiddetta »Slavia Friulana«*. Urbino: Facolta di Lettere e Filosofia [diplomska naloga].
- Clavara, Ferruccio in Ruttar, Riccardo (1985). *Sloveni ed emigrazione. Il caso delle valli del Natisone*. Cividale del Friuli: Zveza Beneških izseljencev.
- Clavara, Ferruccio in Ruttar, Riccardo (1993). *The community without a name*. Prema-riacco – Udine: Zveza Slovenskih Izseljencev Furlanije – Julijske krajine/Unione Emigranti Sloveni del Friuli – Venezia Giulia.
- Fielding, Tony (1992). Migration and Culture, *Migration Processes and Patterns. Volume I. Research Progress and Prospect*, (uredili Tony Champion, Tony Fielding). London: Belhaven Press, str. 201–212.
- Drnovšek, Marjan (2003). »Izseljevanje je rakrana na telesu našega naroda«, *Historični seminar 4*, (uredili Metoda Kokole, Vojislav Likar, Peter Weiss). Ljubljana: Založba ZRC, str. 7–33.

⁸ Široko razumljeni in interpretirani pojem družbene strukture razumem za potrebo tega besedila vsaj na eni točki podobno kot Giddens (1995), torej v dialektičnem razmerju nasproti posameznikom: posamezniki s svojim kreativnim prevzemanjem in prirejanjem obstoječih pravil sicer družbeno strukturo dolgoročno spreminjajo, vendar pa jo hkrati z uporabo njenih pravil in resursov tudi reproducirajo.

- Gariup, Renzo (2000). Emigrantova žalost. *Trinkov koledar 2001*, str. 236–237.
- Geertz, Clifford (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books.
- Giddens, Anthony (1995). *The Constitution of Society*. Cambridge: Polity Press
- Habermas, Jürgen (1975). *Saznanje i interes*. Beograd: Nolit.
- Kalc, Aleks (1994). Smernice preučevanja izseljenstva v slovenskem zamejstvu v Italiji in slovensko izseljevanje iz zamejskega prostora v delih italijanskih avtorjev. *Dve domovini/Two Homelands*, 5, str. 151–178.
- Kalin Golob, Monika (2003). Stil in novinarski škandal, *Teorija in praksa*, 40, 2, str. 229–244.
- Komac, Miran (1990). *Politična kultura, Narodnostna identiteta, migracijski procesi in etnorazvoj. Protislovja narodnostnega razvoja Slovencev v Videmski pokrajini*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo [doktorska disertacija].
- Korošec, Tomo (1998). *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.
- Košir, Manca (1988). *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: DZS.
- Luthar, Breda (2003). Uvodnik, *Teorija in praksa*, 40, 2, str. 205–206.
- Meneghel, Giovanna in Battigelli, Franca (1977). *Contributi geografici allo studio dei fenomeni migratori in Italia. Analisi di due comuni campione delle Prealpi giulie: Luserva e Savogna*. Pisa.
- Petricig, Paolo (1988). *Per un pugno di terra slava*. Trieste: Editoriale stampa triestina.
- Petričič, Pavel (1997). *Pod senco Trikolore*. Špeter: Zadruga Lipa.
- Stranj, Pavel (1999). *Slovensko prebivalstvo Furlanije-Juljske krajine v družbeni in zgodovinski perspektivi*. Trst: SLORI, Narodna in študijska knjižnica in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete Univerze.
- Vovko, Andrej (1989). Izseljensko vprašanje v koledarjih družbe sv. Cirila in Metoda, *Kronika*, 37, 3, str. 278–286.
- Zuanella, Božo (1998). *Mračna leta Benečije: dejavnosti tajnih organizacij v vzhodni Furlaniji*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

UPORABLJENI VIRI IZ ČASOPISA MATAJUR PO ČASOVNEM ZAPOREDJU:

- Anon.(imus) (1950) Beneškim Slovincem, št. 1, str. 1.
- Anon. (1950). Še smo tu!, št. 2, str. 1.
- Anon. (1950). Smo Beneški Slovenci, št. 3, str.1.
- Anon. (1950). Pravico za naše otroke, št. 4, str. 1.
- Anon. (1950). Premagati moramo bojazen, št. 5, str. 1.
- Anon. (1950), Sporočilo emigrantom za Švico, št. 6, str.1.

- Anon. (1950). Vesel Božič in srečno novo leto [voščilo], št. 7, str. 1.
- Anon. (1951). Naša dekleta bo treba zaščititi, št. 9, str. 1.
- Anon. (1951). Vzroki in posledice izseljevanja, št. 10, str. 1.
- Anon. (1951). Emigracija za Anglijo omejena samo na šest tisoč rudarjev, št. 15, str. 1.
- Anon. (1951). Zaradi emigracije se bodo naše vasi izpraznile, št. 21, str. 1.
- Anon. (1951). V borbi za kruh umirajo v tujini, št. 30, str. 1.
- Anon. (1952). Beg iz revščine [karikatura], št. 35, str. 1.
- Anon. (1952). Mati in mačeha [karikatura], št. 41, str. 1.
- Anon. (1952). Težkuo jih čakamo de se varnejo damu, št. 52, str. 1.
- Anon. (1953). Trgovina s človeškim blagom, št. 78, str. 1.
- Tedoldi, Vojmir (1954). Ljudje bežijo pred bedo v tujino, št. 85, str. 1.
- Anon. (1954). Država naj nam da delo doma, št. 86, str. 1.
- Anon. (1954). Treba je napraviti konec nasilju, št. 87, str. 1.
- Anon. (1954). Izvajanje genocidne politike, št. 87, str. 1.
- Anon. (1954). Delo, podlaga narodnega obstoja, št. 88, str. 1.
- Anon. (1955). Kako živijo naši rudarji v Belgiji, št. 106, str. 1–2.
- Anon. (1955). »Tvoj je vstajenja dan!«, št. 108, str. 1.
- Anon. (1955). Pozabljena dežela?, št. 113, str. 1.
- Anon. (1955). Belgija pobrala še dva naša emigranta, št. 119, str. 2.
- Anon. (1955). Belgija spet vzela življenje enemu migrantu, št. 120, str. 1.
- Anon. (1955). Še ena žrtev belgijskih minjer, št. 122, str. 2.
- Anon. (1956). Še tri smrti v Belgiji, št. 124, str. 2.
- Anon. (1958). Delavci – emigranti!, št. 170, str. 1.
- Anon. (1958). Dikle so postale osigurani delavci, št. 174, str. 1–2.
- Anon. (1958). Tragedija v Mažerolah, št. 183, str. 1–2.
- Anon. (1959). Težki računi naših emigrantov v Franciji, št. 188, str. 1–2.
- Anon. (1959). Vseповsod je domovina, vseповsod je Furlanska Slovenija, št. 203, str. 2.
- Anon. (1960). Spet odhajajo v tujino, št. 213, str. 1.
- Anon. (1960). Odpovedi naših emigrantov, št. 225, str. 5.

SUMMARY

WHAT, HOW AND MAYBE WHY THEY WROTE SO ABOUT EMIGRATION AND EMIGRANTS FROM VENETIAN SLOVENIA IN THE NEWSPAPER MATAJUR IN THE YEARS 1951–1960

Jernej Mlekuž

My attempt was to demonstrate in the contribution what significance a group of the "advanced" gathered around for years long only newspaper of Julian Slovenes, the Matajur attributed to emigration – a "number one" phenomena in decades after World War II in Julian Slovenia. (Julian Slovenia, a region in the northeast of Italy is the most Western part of "Slovene-speaking" territory; its several-centuries political-administrative isolation from other "Slovene-speaking" regions demonstrates in particular identity and culture of its inhabitants). When analysing newspaper contributions from the appearance of the newspaper in October 1950 until the end of 1960, I was looking for contents, which occur on the following three dimensions of communication: selection of the reported reality, attitude of the information towards reality, and linguistic presentation of the information. I named contents that occurred in all three stated fields, motives. I defined motives as a "message/report cliché", which has in presenting certain content, problematic, a specific attitude towards reality and a specific linguistic presentation of the information. Motives are thus carriers of particular manners of representations of (individual) events, occurrences, phenomena.

With the occurrence, existence of motives I have shown that particular styles of representation of phenomena exist, in the dealt case emigration, and that those form the special meaning of a phenomena (emigration). The existence of motives indicates that emigration was not at all dealt with impartially. The language of power (and resistance), exploitation, discrimination, social inequality and much else interfered in the presentation of this social phenomena. Emigration was in the mentioned period a metaphor for exploitation, inequality; it reflected a subordinate, neglected position of Venetian Slovenes and was as such by the writers of the treated texts evaluated most negatively. Towards the end of the mentioned period a motif of the emigrant occurred, inspired by the "revolutionary iconography", the worker as carrier of long anticipated change and new era. Emigration thus gained from the side of text writers a new no longer "pessimistic" but "redemptive" significance.

I conclude the article ambitiously: with a presumption that (proof on) existence of motives can enable good foundations for deliberation and theorization on social structures and on functioning in (journalistic) communication that is "writing". To the reproach why I answer given questions with questions, I say: Why not?